Írta: Kürtössy Péter
2012. március 11. vasárnap, 11:59 - Módosítás: 2012. április 07. szombat, 08:31

Kőkányulás, likbavágás és a görgőzés

A gyermekvilágot egy olyan közöttünk élő kis társadalmi rétegnek foghatjuk fel, melynek közösségi életét a játék törvényei szabályozzák. A játékok fő mozgató erejének a felnőtt életre való készülődést tekinthetjük, tehát igen fontos társadalmi és lélektani szerepük van. A testi és szellemi adottságok folytonos gyakorlása, fejlesztése mellett megnyilvánul ugyanis a törekvés önálló közösségek kialakítására is. A gyermekek fejlődő szervezete kiválasztja és felhasználja a környezet adottságait képességei (érzékszervek, erő, ügyesség, alkotó hajlamok) fejlesztésére, ugyanakkor hatalmas ütemben fejlődik a társas élet kialakítása is. A barátkozás, vetélkedés, közösségi érzés, a morális és esztétikai érzék fejlesztése mellett fontos a szabálytudat kialakulása is.

A gyermekek leggyakrabban önellátóak, eszközeiket maguk készítik az őket körülvevő emberi- és természeti környezetből: elhasznált munkaeszközökből, csontból, sárból, homokból vagy növények különféle részeiből. Így természetes, hogy a húsvéti hímes tojások is a játék részeivé váltak, melyet Fekete István írt le egyik elbeszélésében.

„Tudod-e, mi a kőkányulás? Hát a likbavágás , hát a görgőzés?

Ha mindezt nem tudod, keveset tudsz, és el se tudod képzelni, hogy a templomban is lehet verekedni bűntelenül, sőt büntetlenül, ha – nem veszik észre. De nem veszik észre, mert a verekedés az orgona mögött történik, lehetőleg csendben, és nem látja senki, legfeljebb az Égiek, akik szemet hunynak a leszakadt gombok és zsebek hiányosságain, mert verekedő ifjainkat a harangozás körüli szent buzgalom hevíti.

Először hadd magyarázom el a fenti műszavak értelmét azoknak a szerencsétleneknek, akik a kártyaasztal zöld posztóján, vagy a lóversenytér zöld gyepén csak gyenge hányadát érezhették annak az izgalomnak, örömnek és bánatnak, nyereségnek és veszteségnek, amely a hímes tojás eme hazárd játékait kísérte.

A kőkányulás a legegyszerűbbnek látszik, de csak látszik. Ehhez két elszánt tag szükségeltetik, akik teljesen tisztában vannak a tojás két végének keménységi fokával és szilárdsági viszonyaival. Az egyik tartja tojást, a másik pedig odakoppint a saját tojással a megengedett helyre. Aztán szerepcsere következik, mind bátrabban, sőt elszántabban kőkányulva, mindaddig, amíg egyik tojás azt nem mondja: -Reccs! Ezzel a rövid szóval –kissé behorpadva- búcsút is vesz gazdájától, s a nyerő fél zsebébe helyezkedik el, míg a kárvallott fél vérmérsékeltének megfelelően viseli el a tetemes veszteséget.

A meghorpadt tojás azonban nem vész kárba, sőt ez a legalkalmasabb (csekély hibával) a likbavágás szerencsejátékának gyakorlására. Ehhez a játékhoz már pénz is kell, egy kétfilléres, azaz hogy krajcár. A tojástulajdonos, markában szorítva a tojást, akkora köralakú nyílást hagy csak, amelybe egy krajcáros belefér, s azt mondja, hogy: -Vághatsz…

Már most a krajcártulajdonos –alapos és megfontolt célzás után- vagy beletalál a lyukba –azaz a tojásba- vagy nem. Ha a kétfilléres megáll élével a tojásban, a tojás és a krajcár is az övé; ha nem, a tojástulajdonos bekapja ugyan alaposan megkoppintott mutató, vagy hüvelykujját, de a pénz és a tojás is az övé.

Szép és hasznos játék –tagadhatatlan- hátránya, hogy délre már az összes maszatos, kis

ujjak kék-zöldre vannak verve a hibás találatokkal és délután csak a legelszántabb és legvastagabb-bőrű kapitalisták likbavágóznak…

A szelíd többség ilyenkor már szelíden görgőzik. Ez már igazi társasjáték. A játékosok egy-egy tojást tesznek a földre, egyvonalba, egymástól jó arasz távolságra és négylépésről gördítenek valami nagyobb régi pénzt (kivet az eke néha ilyeneket) a tojások felé. A gördítés alapja egy deszkalap, amelyen a pénz lendületet és irányt kap, s aki eltalál egy tojást, az az övé.

-De hiszen a tojások így mind összetörnek!- kiált fel a beavatatlan szemlélő.

-Össze bizony –nyájas szemlélő-, de hiszen a tojásoknak ez a sorsa. Összetörnek előbb vagy utóbb; szutykos kis körmök által azután meg lesznek hámozva és húsvéti ebéd ide vagy oda –szuszogva bár- de meg lesznek éve. A színes tojáshéjdarabkák pedig imitt-amott, még napok múlva is hirdetik, hogy szomorú, de húsvét megint elmúlt.”

Források:

Fekete István: Tojáshéj-darabkák. In: Fekete István: Búcsú. Nesztor Kiadó. Budapest, 1996. 145-148.

Lajos Árpád: Gyermekjáték. In: Magyar Néprajzi Lexikon 2. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1979. 349-350.

Lázár Katalin: Népi játékok. Planétás Kiadó. Budapest, 1997.19-25.